

Παραλλαγές σε ένα θέμα

Πρόκειται για δραστηριότητα που προβλέπει παρακολούθηση και συζήτηση επιλεγμένων αποσπασμάτων μικρής διάρκειας, από ποικιλία κινηματογραφικών ταινιών και άλλων οπτικοακουστικών έργων, με ένα ορισμένο -κάθε φορά- θεματικό άξονα (π.χ. σκηνές ανθρώπων που τρώνε, σκηνές λιμανιού, σκηνές ταξιδιωτών σε τρένο, σκηνές κυνηγητού, σκηνές διαστημικών συγκρούσεων κ.λπ.) με σκοπό τη σύγκριση μεταξύ διαφόρων ειδών οπτικοακουστικών κειμένων και των μηνυμάτων που εκπέμπουν.

Ανάγκες εξοπλισμού: αίθουσα ήπιας συσκότισης με οθόνη, βιντεοπροβολέα και ηχητική εγκατάσταση, συλλογές αποσπασμάτων).

Τι επιδιώκουμε; Υπάρχει κάποια μέθοδος που θα πρέπει να ακολουθήσουμε;

Η παρακολούθηση και κριτική ανάλυση οπτικοακουστικών έργων είναι θεμελιώδης δραστηριότητα εξοικείωσης με την οπτικοακουστική έκφραση. Μάλιστα, σχετικά με την οπτικοακουστική έκφραση στο χώρο της εκπαίδευσης, δεν θα ήταν υπερβολή αν λέγαμε ότι η παρακολούθηση ποικιλίας ταινιών και οπτικοακουστικών κειμένων είναι το αντίστοιχο της μελέτης λογοτεχνικών κειμένων και κειμένων καθημερινής ζωής στο μάθημα της γλώσσας. Ωστόσο η διαδικασία παρακολούθησης οπτικοακουστικών κειμένων είναι ανάγκη να στηρίζεται σε μια σειρά από προϋποθέσεις που θα αποκαλούσαμε "χαρακτηριστικά της ιδιαίτερης κουλτούρας ενός θεατή κινηματογραφικών ταινιών":

- Τα οπτικοακουστικά έργα είναι σωστό να παρακολουθούνται από ευρύτερο κοινό σε μια **μεγάλη οθόνη**. Η εφεύρεση του κινηματογράφου ως μέσου προβολής κινούμενων εικόνων σε κοινό, είναι βασικό χαρακτηριστικό της οπτικοακουστικής έκφρασης. Στο πλαίσιο ενός κέντρου νεότητας, κάθε ομάδα 3-10 νέων που παρακολουθούν απερίσπαστα μια ταινία η οποία προβάλλεται πάνω σε μια σχετικά μεγάλη οθόνη ή άσπρο τοίχο, μπορεί να θεωρηθεί ως στοιχειώδες κοινό θεατών. Μια αίθουσα με ήπια συσκότιση και με ηχητική εγκατάσταση που εξασφαλίζει καθαρό ήχο είναι καθοριστικής σημασίας για μια σωστή προβολή. Η διαδικασία προσωπικής παρακολούθησης μιας ταινίας σε οθόνη υπολογιστή, με παύσεις ή ακόμα με επαναφορές σκηνών πίσω-μπρος, θα πρέπει να θεωρείται μάλλον μελέτη παρά παρακολούθηση μιας ταινίας.
- Στο τέλος της ταινίας, είναι πολύ σημαντικό να δοθεί στους θεατές ευκαιρία **να συζητήσουν** ανταλλάσσοντας τις εντυπώσεις τους για την ταινία. Το οπτικοακουστικό κείμενο μπορεί πάντα να θεωρείται ως αφορμή για επικοινωνία και ανταλλαγή απόψεων: συχνά ενθουσιαζόμαστε να μιλάμε για τις ταινίες που μας άρεσαν! Κι ακόμα δεν πρέπει να ξεχνάμε πως -εμείς οι άνθρωποι του 21ου αιώνα- παραμένουμε απόγονοι κοινωνικών ομάδων που τις νύχτες παρακολουθούσαν σκιές και λάμπεις μαζεμένοι γύρω από μια φωτιά στο κέντρο της κοινότητας.

Σχετικά με τις εξαιρετικά σημαντικές δραστηριότητες συγκριτικής μελέτης οπτικοακουστικών έργων, ας επισημανθεί ότι η ηλικία των θεατών είναι από τους καθοριστικούς παράγοντες για τον βαθμό δυσκολίας των ταινιών που επιλέγονται. Καλό θα ήταν, στην αρχή, οι δραστηριότητα αυτή απλά να εξοικειώνει τους νέους με την μεθοδολογία κριτικής ανάλυσης ενός έργου και όχι να επιχειρεί μια σε βάθος προσέγγιση των κλασικών έργων. Γι' αυτόν το λόγο, πολλά από τα οπτικοακουστικά κείμενα που θα επιλέγονται θα πρέπει να προέρχονται από την τρέχουσα νεανική κουλτούρα και ΔΕΝ θα πρέπει να επιλέγονται με κριτήριο την καλλιτεχνική τους αξία και τη δυνατότητά τους να συμβάλουν στην αισθητική καλλιέργεια των νέων. Είναι ακριβώς τα 'αγαπημένα' νεανικά στοιχεία αυτά που θα ενεργοποιήσουν την κριτική σκέψη των νέων και θα πρέπει να ενσωματωθούν στις απλές, εισαγωγικές δραστηριότητες κριτικής ανάλυσης. Η βασική πρόθεση της δραστηριότητας είναι να προκαλέσει έντονη συζήτηση, δηλαδή, ανάπτυξη κριτικών δεξιοτήτων όπως συγκρίσεις, συστηματοποίηση παρατηρήσεων, διατύπωση κριτηρίων και απόψεων και διαπραγμάτευση εννοιών. Επιπλέον, η συγκεκριμένη δραστηριότητα προσφέρει στους συμμετέχοντες πλαίσιο ανάπτυξης αισθημάτων υπεροχής και εξουσίας, που κάθε δέκτης οπτικοακουστικών προϊόντων δικαιούται να έχει, απέναντι στα προϊόντα που καταναλώνει.

Η διαδικασία 'βήμα προς βήμα':

Βήμα 1: Επιλογή θέματος. Όλα τα αποσπάσματα θα πρέπει να αντικατοπτρίζουν αυτό το κοινό θέμα. Ενδεικτικά: σκηνές ανθρώπων που τρώνε, σκηνές λιμανιού, σκηνές ταξιδιωτών σε τρένο, σκηνές κυνηγητού, σκηνές διαστημικών συγκρούσεων ή κάθε θεματικό άξονα που εξάπτει το ενδιαφέρον της ομάδας.

Βήμα 2: Επιλογή των αποσπασμάτων (αποκλειστικά για εκπαιδευτική χρήση: καθώς τα αποσπάσματα μπορεί να προέρχονται από πολύ διαφορετικές πηγές, ίσως χρειαστεί κάποιο πρόχειρο μοντάζ για να μπουν σε μια σειρά). Τα αποσπάσματα θα πρέπει να αντιπροσωπεύουν ένα μεγάλο εύρος ειδών και ποικιλία εκφραστικών μέσων, στυλ και ιδιαίτερων κωδίκων (παρακάτω παραδείγματα) περιλαμβάνοντας βέβαια επιλογές από τη νεανική κουλτούρα, τον κλασικό κινηματογράφο, την τηλεόραση, τη διαφήμιση κ.λπ. Τα αποσπάσματα δεν θα πρέπει να ξεπερνούν τα 5'-7' διάρκειας και συνολικά τα 50'-55' λεπτά προβολής.

Βήμα 3: Διατύπωση ερωτημάτων που θα είναι κοινά για όλα τα αποσπάσματα:

- Ερωτήματα, κοινά για όλα τα αποσπάσματα, που θα δουλεύονται αμέσως μετά την προβολή του κάθε αποσπάσματος
- Ερωτήματα, κοινά για όλα τα αποσπάσματα, που θα δουλεύονται αφού ολοκληρωθεί η προβολή όλων των αποσπασμάτων. (παραδείγματα παρακάτω)

Βήμα 4: Προβολή και συζήτηση. Το πλαίσιο συζήτησης και συλλογικών απαντήσεων που, κατά το δυνατόν, εκπροσωπούν ολόκληρη την ομάδα, προσφέρεται για εννοιολογική διαπραγμάτευση και κριτική σκέψη.

Για παράδειγμα, μια δραστηριότητα για συγκριτική μελέτη 'σκηνών φαγητού' από διάφορα είδη ταινιών, θα μπορούσε -ενδεικτικά- να περιλαμβάνει αποσπάσματα όπως:

- Τη σκηνή όπου ο νηστικός Τσάρλυ Τσάπλιν δαγκώνει κρυφά το σάντουιτς του παιδιού, από την ταινία "**Το Τσίρκο**".

- Τη σκηνή όπου ο Τσάπλιν προσφέρει το δικό του φαγητό στην πεινασμένη Μύρνα, από την **ίδια ταινία**.
- Τη σκηνή όπου πατέρας και γιός τρώνε στην ταβέρνα, από την ταινία **"Κλέφτης ποδηλάτων"**
- Σκηνή φαγητού από το ντοκιμαντέρ **"Η ιστορία της καμήλας που δάκρυσε"**
- Σκηνή φαγητού από το ντοκιμαντέρ **"Super-size me"** (ή ανάλογες σκηνές φαγητού από άλλα ενδιαφέροντα ντοκιμαντέρ
- Σκηνή φαγητού από κάποια **τηλεοπτική σειρά 'περιπέτειας'** (π.χ. "Ηρακλής", "Ζίνα", "Ρομπέν των Δασών" κ.λπ.).
- Σκηνή φαγητού από κάποιο **δημοφιλές σήριαλ**
- Σκηνή φαγητού από **σειρά κινουμένων σχεδίων**
- Σκηνή φαγητού από ένα **ερασιτεχνικό βίντεο γενεθλίων**
- Σκηνή φαγητού από κάποιο γνωστό **διαφημιστικό σποτ**.

Τα αποσπάσματα που θα επιλεγούν δεν θα πρέπει να ξεπερνούν, σε συνολική διάρκεια, τα 50'-55' λεπτά περίπου. Καθώς μετά από κάθε απόσπασμα θα πρέπει να συζητηθούν κάποια ερωτήματα, για πρακτικούς λόγους, η προβολή των αποσπασμάτων ίσως βολέψει να πραγματοποιηθεί σε δύο χωριστές μέρες.

Προετοιμασία και συζήτηση των ερωτημάτων: Αμέσως μετά την προβολή **κάθε αποσπάσματος** οι συμμετέχοντες, ως μία ομάδα ή χωρισμένοι σε μικρές ομάδες, με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού-συντονιστή θα προσπαθήσουν να δώσουν συλλογικές απαντήσεις σε ερωτήματα -τα οποία στην περίπτωση του ενδεικτικού θεματικού άξονα "σκηνές φαγητού"- θα μπορούσαν να είναι:

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ (μετά από κάθε απόσπασμα)

1. Πόσοι άνθρωποι εικονίζονταν να τρώνε;
2. Έμοιαζε κανείς τους πολύ πεινασμένος;
3. Στο χώρο όπου διαδραματίζεται η σκηνή φαγητού, θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι εικονιζόμενοι ανήκουν στην ίδια ομάδα ή σε μικρότερες χωριστές ομάδες;
4. Στη διάρκεια της σκηνής εικονίζονται τριγύρω άλλοι άνθρωποι που δεν τρώγουν; Τι κάνουν;
5. Στη διάρκεια του φαγητού βλέπουμε κάποιους από τους χαρακτήρες να συνομιλούν; Για ποιο θέμα μιλούσαν;
6. Ποιος/ποιοι είχαν ετοιμάσει το φαγητό;
7. **Τι είδους ήχοι ακούγονται κατά τη διάρκεια του φαγητού;**
8. **Στο συγκεκριμένο απόσπασμα, ως θεατές, είχαμε τη εντύπωση ότι παρακολουθούμε τους χαρακτήρες από κοντά ή από μακριά;** (αν οι συμμετέχοντες έχουν ήδη διατρέξει τα περι **κάδρων και πλάνων***, το ερώτημα αυτό θα μπορούσε να διατυπωθεί: **Στο συγκεκριμένο απόσπασμα τι είδους κάδρα κυριαρχούσαν; Τα μεσαία και κοντινά ή τα μεσαία και γενικά;**)
9. Πέρα από το θέμα 'φαγητό', στο συγκεκριμένο απόσπασμα, διαπιστώνουμε την ύπαρξη και κάποιου άλλου θέματος; Ποιον τίτλο θα δίναμε στο απόσπασμα αυτό;

(Τα ερωτήματα με έντονα γράμματα αναφέρονται στη χρήση της κινηματογραφικής γλώσσας)

Όσοι ίσως θεωρήσουν τις ερωτήσεις αυτού του είδους απλοϊκές και αυτονόητες, θα πρέπει να τις αντιμετωπίσουν ως αφετηρίες – κλειδιά αισθητικών και κοινωνικών συγκρίσεων μεταξύ π.χ. μιας σκηνής φαγητού από τον "Κλέφτη των ποδηλάτων" και μιας αντίστοιχης από ένα δημοφιλές τηλεοπτικό σήριαλ. Άλλωστε οι ευκαιρίες που δίνονται για κατηγοριοποιήσεις και ταξινομήσεις -καθώς δεν προϋποθέτουν

σωστές ή λάθος απαντήσεις- παρέχουν ένα πλαίσιο γόνιμου κοινωνικού και αισθητικού στοχασμού. Συγκρίνοντας έργα με κάποιο κοινό χαρακτηριστικό (π.χ. θέμα) που προέρχονται από διαφορετικούς δημιουργούς και εκπροσωπούν πολύ διαφορετικά είδη κινηματογραφικής αισθητικής, αναδεικνύονται θέματα πολύ πέρα από τον τετριμμένο προβληματισμό του "τι μας λέει αυτή η ιστορία;" όπου περιστρέφονται οι περισσότερες ανάλογες συζητήσεις: "Είναι παρόμοιες οι ιστορίες όλων των αποσπασμάτων; Πώς διαφέρουν; Μπορούμε να περιγράψουμε τις διαφορετικές εντυπώσεις μας από κάθε απόσπασμα;"

Παραπέρα συζήτηση:

Μια λιγότεπη αναφορά σε προσωπικά συναισθήματα, θα αναδείκνυε τις διαφορετικές υποκειμενικές αντιδράσεις που συχνά προκύπτουν μεταξύ θεατών που όλοι παρακολούθησαν το ίδιο οπτικοακουστικό κείμενο.

Κατά τη γνώμη σας, ποια συναισθήματα κυριαρχούσαν στο απόσπασμα που μόλις παρακολουθήσατε;

- Χιούμορ και ειρωνεία
- Αγωνία και μυστήριο
- Τρυφερότητα και αγάπη
- Αβεβαιότητα και απαισιοδοξία
- Θυμός και αγανάκτηση
- Έκπληξη και ανησυχία
- Λύπη και απόγνωση
- Εμπιστοσύνη και Αισιοδοξία

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ (συγκρίσεις μεταξύ όλων των αποσπασμάτων)

Ο εκπαιδευτής μπορεί να διατυπώσει τα παρακάτω ερώτημα:

Μπορείτε να ομαδοποιήσετε τα αποσπάσματα που παρακολουθήσατε σε κατηγορίες; Διακρίνετε σε κάποια από αυτά ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά, όπως:

- Έγχρωμα – ασπρόμαυρα
- Ηχητικά – βωβά
- **Ντοκιμαντέρ-μυθοπλασίες****
- Απλοϊκή κινηματογραφική τεχνολογία – εντυπωσιακή κινηματογραφική τεχνολογία κ.λπ.

Κατά τη διάρκεια της συγκριτικής μελέτης, οι ομάδες ίσως χρειαστεί να ανατρέξουν ξανά και ξανά στα υπό συζήτηση αποσπάσματα. Η δυνατότητα μιας μικρής μονάδας θέασης (βίντεο ή DVD και τηλεόραση) είναι σχεδόν απαραίτητη.

Οι παραπάνω προτάσεις, όπως είναι φανερό, εστιάζουν πάνω σε επιλεγμένα κινηματογραφικά αποσπάσματα και επιτρέπουν συγκρίσεις μεταξύ των απόψεων κάθε δημιουργού και μεταξύ των διαφορετικών τρόπων αφήγησης που χαρακτηρίζουν κάθε είδος οπτικοακουστικού κειμένου. Στο παράδειγμα αυτό, παρόλο που το θέμα «φαγητό» με τις κοινωνικές προεκτάσεις του θα αποτελέσει τον κύριο άξονα της δραστηριότητας, η πολυπλοκότητα της κινηματογραφικής έκφρασης είναι συνεχώς παρούσα και υποσυνείδητα εγγράφεται στην κουλτούρα των συμμετεχόντων.

Με αυτό το μοντέλο, το θέμα «φαγητό» δεν προσεγγίζεται ως γνωστικός στόχος για την παρουσίαση κάποιων πληροφοριών σε ένα μάθημα βιολογίας ή περί τροφικών αλυσίδων κ.λπ. Αποτελεί τον άξονα για τη μελέτη "τρόπων παρουσίασης σκηνών φαγητού" από διάφορα οπτικοακουστικά έργα με εντελώς διαφορετικές οπτικές και σε εντελώς διαφορετικά κοινωνικά συμφραζόμενα. Σε όλες τις παραπάνω προτάσεις δραστηριοτήτων, τα αποσπάσματα δεν πρέπει να θεωρούνται ως απλές "αφορμίσεις"-αφετηρίες προκειμένου στη συνέχεια να εστιάσουμε στους γνωστικούς στόχους ενός μαθήματος, αλλά ως τεκμήρια τρόπων ζωής και τρόπων σκέψης - τεκμήρια πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων που μας καλούν σε κριτική αντιμετώπιση, διατύπωση ερωτημάτων και σύνθεση συμπερασμάτων. Ταυτόχρονα, η παράθεση αποσπασμάτων από έτοιμα οπτικοακουστικά έργα εξοικειώνει τους νέους με διαφορετικές αισθητικές τάσεις, που εκφράζουν διαφορετικές ιδιοσυγκρασίες δημιουργών, διαφορετικές ιδεολογικές επιλογές και διαφορετικό πλαίσιο αναφοράς ώστε σιγά-σιγά να αναπτύξουν την προσωπική τους αντίληψη για την ιστορία του κινηματογράφου.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ:

Μπορείτε να σκεφτείτε παρόμοιες σκηνές φαγητού από τη δική σας καθημερινή ζωή; Μπορείτε να τραβήξετε μια σειρά φωτογραφιών από μια σκηνή φαγητού που θα επιλέξετε εσείς;

Ο προβληματισμός και η συζήτηση με αφορμή τα ερωτήματα που έθεσε νωρίτερα ο εκπαιδευτής για θέματα που θίγονται στις υπό μελέτη ταινίες, συχνά θα οδηγήσει και στη διατύπωση απόψεων από τους ίδιους τους συμμετέχοντες για τα θέματα αυτά. Μπορεί να προκύψουν διαφωνίες ή διαφοροποιήσεις σχετικά με τον τρόπο που ο δημιουργός μιας ταινίας χειρίζεται ένα θέμα ή να διαπιστωθεί ότι ο τρόπος παρουσίασης ενός θέματος αντανάκλα μια διαφορετική κοινωνία και διαφορετικές ιστορικές συνθήκες. Μπορεί ακόμα να προκύψουν ομοιότητες ή αναλογίες με την κοινωνική και πολιτισμική ταυτότητα των μαθητών, οπότε αναδύονται προτάσεις για παρόμοιους χειρισμούς και αναπαραστάσεις από τον περίγυρο της ομάδας. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις δίνονται αφορμές για δημιουργική δραστηριοποίηση προκειμένου οι συμμετέχοντες **να εκφράσουν τις δικές τους απόψεις αξιοποιώντας τα δικά τους απλά οπτικοακουστικά εργαλεία**. Μια απλή φωτογραφική μηχανή μπορεί να είναι ένα εξαιρετικό εργαλείο για **δραστηριότητες καταγραφής από τους νέους του δικού τους κοινωνικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος** που έρχεται να αντιπαρατεθεί στον οπτικοακουστικό λόγο των ταινιών τις οποίες παρακολούθησαν. Εφόσον μάλιστα ανατρέξουν στις αντίστοιχες σκηνές των ταινιών, οι συμμετέχοντες θα έχουν μian ιδανική καθοδήγηση για τις προτάσεις ή αντιπροτάσεις τους. Έτσι η αρχική δραστηριότητα μελέτης και επεξεργασίας του έτοιμου οπτικοακουστικού προϊόντος, θα εξελιχτεί σε δραστηριότητα παραγωγής πρωτότυπου οπτικοακουστικού προϊόντος.

Η έκδοση δημιουργήθηκε στο πλαίσιο του έργου: [EMELS](#).

Το κείμενο αυτό χρηματοδοτήθηκε με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Η παρούσα δημοσίευση δεσμεύει μόνο τον συντάκτη της και η Επιτροπή δεν ευθύνεται για τυχόν χρήση των πληροφοριών που περιέχονται σε αυτήν.

**

ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΟ: τεκμήριο, δηλαδή απόδειξη για κάτι. Άραγε όταν χαρακτηρίζουμε κάποια ταινία ως 'ντοκιμαντέρ' ή ταινία τεκμηρίωσης τι ακριβώς εννοούμε;

ΜΥΘΟΠΛΑΣΙΑ: κατασκευή ενός μύθου, δηλαδή κατασκευή μιας φανταστικής ιστορίας που μπορεί να μοιάζει με αληθινή. Μια τέτοια ιστορία συχνά μπορεί να βασίζεται σε αληθινές εμπειρίες και γεγονότα.

Άραγε όταν χαρακτηρίζουμε κάποια ταινία ως 'ντοκιμαντέρ' ή 'ταινία μυθοπλασίας', τι ακριβώς εννοούμε;